

Een ruiconcentratie Geoorde Futen (*Podiceps nigricollis*) op de Grevelingen

G.L. Ouweneel

Sinds juli 1983 poog ik de gang van zaken te volgen bij een concentratie Geoorde Futen (*Podiceps nigricollis*), die zich vanaf juli tot diep in het najaar pleegt op te houden in de uiterste noordoosthoek van de Grevelingen. Deze hoek, gevormd door het noordelijke deel van de Grevelingendam en het Overflakkeese dijkvak richting Herkingen, wordt gemakshalve hier verder aangeduid met Grevelingendam. Fuutachtigen ontbreken er zelden. Roodhalsfuten (*Podiceps grisegena*) plegen zich eveneens hier te concentreren en zelfs te overzomereren (Ouweneel 1985), 's winters zijn er Kuifduikers (*Podiceps auritus*) en Futen (*Podiceps cristatus*) verblijven er het jaar rond. In de in 1971 gesloten maar zout belevende en tijloze Grevelingen zijn de verblijfsomstandigheden voor fuutachtigen ter plekke dus kennelijk gunstig. Het water is helder, maar dit geldt voor het gehele bekken. De waterdiepte varieert ter plaatse van 0:20 – 1:50 – NAP aflopend tot > 1.50 – NAP. De lokatie ligt zeker niet in de luwte; bij de hier te lande overheersende zuidwestenwind staat de golfslag pal in de hoek Grevelingendam. Een voordeel kan zijn dat de watersportrecreatie de plaats nog redelijk ongemoeid laat. Daarover straks nog meer.

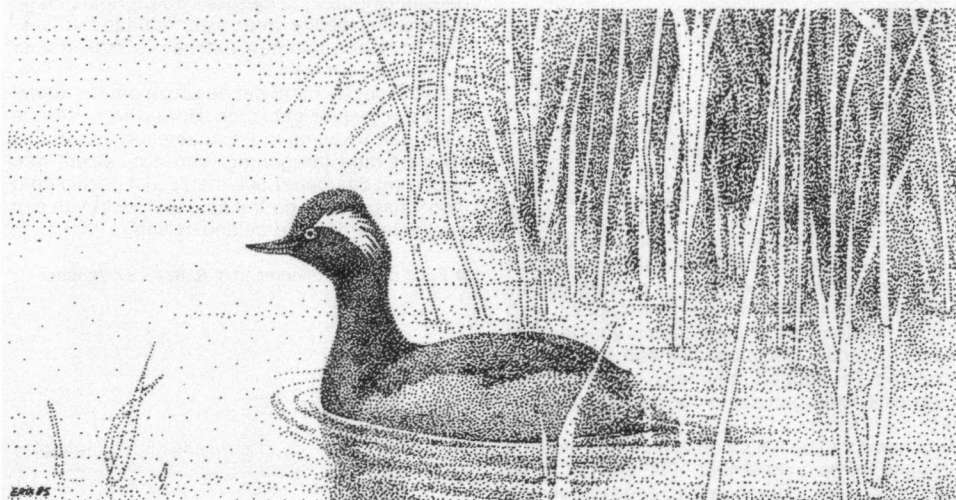
Verleden en aantallen

Vóór de grote zeegatsluitingen werden slechts twee geïntegreerde vogeltellingen in Zuidwest-Nederland georganiseerd, die van augustus 1966 en januari 1967. Daarbij werden voor het gehele deltagebied drie, respectievelijk vier, Geoorde Futen vastgesteld (Wolff 1967). Bij het doornemen van de avifaunistische ontwikkelingen nadat in 1961 de sluiting van het Veerse Gat plaatshad, noemt Leuret (1962) de Geoorde Fuut voor het Veerse Meer niet. Daarom is te opmerkelijker dat na de sluiting van de Grevelingen het aantal Geoorde Futen op het bekken van meet af aan groeide (Saeijs & Baptist 1976). Op 15 augustus 1978 telde men op de Grevelingen 462 Geoorde Futen. Meininger & Van Haperen (1988) komen voor Zuidwest-Nederland in 1984/1985 op een maximum van 178 Geoorde Futen en wel in september. Het daaropvolgende seizoen waren dit er 479 stuks in december en in 1986/1987 359 stuks in oktober. Steeds herbergde het Grevelingenbekken het grootste aantal. In hun publikatie gaan de auteurs niet in op het gepresenteerde

aantalsverloop, het opmerkelijke verschil in tijdstip van maximaantal dat de opeenvolgende seizoenen te zien geven, en het verspreidingspatroon in het bekken.

jaar	eerste en laatste waarneming	aantal waarnemingsdagen	maximum-aantal en datum
1983	23/7 t/m 15/10	4	7 op 23-7-1983
1984	1/7 t/m 22/9	6	25 op 18-8-1984
1985	7/7 t/m 5/10	6	20 op 5-10-1985
1986	26/7 t/m 23/11	11	60 op 20-9-1986
1987	2/8 t/m 14/11	7	36 op 22-8-1987
1988	24/7 t/m 23/10	13	116 op 27-8-1988

De tabel geeft een overzicht van de verblijfsperiode alsmede het vastgestelde maximaantal Geoorde Futen bij de Grevelingendam. Voor de jaren vóór 1983 beschik ik slechts over incidentele waarnemingen, waarbij het gaat om enkele vogels. Volgens Meininger & Van Haperen verbleven in de door hen beschouwde periode

Geoorde Fuut.

Tekening: Erik van Ommen.

Roodhalsfuut bij Grevelingendam,
december 1986.
Foto: G.L. Ouweneel.

's winters tientallen tot ruim honderd Geoorde Futen op de Grevelingen. Deze vogels moeten zich dan elders op het bekken hebben opgehouden. Alleen in het voorjaar kan de Grevelingendam een concentratie van enige omvang herbergen: 23 april 1988 elf vogels. 's Winters en 's zomers nam ik ter plekke incidenteel een enkele vogel waar.

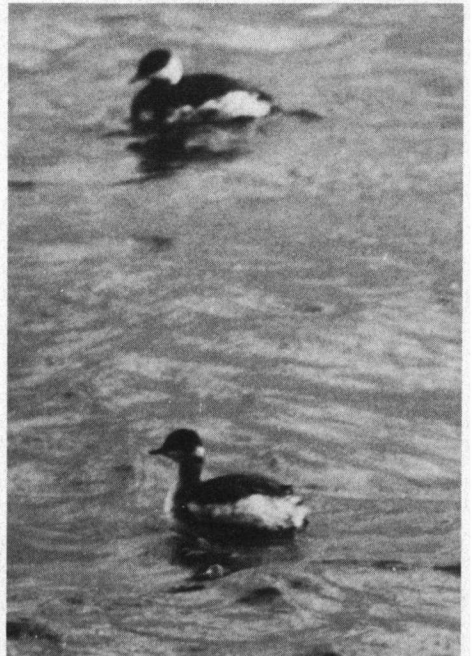
GEDRAG EN RUI

Wij moeten er rekening mee houden dat onstuwig weer en verontrusting door watersport zowel vastgestelde aantallen als gedrag van de Geoorde Futen langs de Grevelingendam hebben kunnen beïnvloeden. In 1988 kon ik op een aantal data langdurig en ongestoord waarnemen. Tijdens de aankomstperiode had de aantaloopbouw een snel verloop (24 juli 7 vogels, 26 juli al 22 en 6 augustus 61 stuks). Groepjes bestaande uit adulte vogels in zomerkleed, vergezeld door eerstejaars vogels, duiden er op dat de Geoorde Futen in familieverband waren gearriveerd. De gehele concentratie was over een aanzienlijke oppervlakte verspreid: de 116 vogels van 27 augustus bezetten bijna 600 meter oever. Eén groep van 27 vogels, waarbij slechts twee stuks in zomerkleed, verbleef dicht opeen. De overige vogels waren verspreid, deels in kleine gezelschappen deels solitair. Bij uitzondering werd gedoken. Wel werd wat gepluimd maar een aanzienlijk deel van de concentratie rustte urenlang met de kop in de veren. Trouwens, het ontbreken van activiteiten, met name tijdens de eerste weken van de verblijfperiode, was een opmerkelijk aspect. Vanaf september werden de vogels levendiger: er werd meer gedoken en gepluimd. In 1988 zag ik slechts eens een vogel vliegen en wel op 3 september. Wensten bij verstoring de vogels afstand te nemen, dan gebeurde dit zwemmend en duikend. Op 10 september startte ik om 13.45 uur met waarnemen. Rustig weer maakte de lokatie overzichtelijk. Ik telde 73 Geoorde Futen. De vogels waren actiever dan voorheen. Enkele malen verhieven zich Geoorde Futen, met de vleugels slaand, verticaal uit het water. Daarbij viel vast te stellen dat de slagpennen deels of geheel ontbraken. Het vermoeden dat de Geoorde Futen ter plekken ruiden, was daarmee bevestigd.

Cramp (1977) beschrijft de rui. Deze kan al half-juni beginnen. Vogels die deelnemen aan het broedproces, beginnen niet eerder met ruien

dan in juli, zodat bij deze categorie het zwaartepunt valt in augustus en september, in welke maand de meeste vogels in het bezit zijn van het winterkleed. De slagpennen worden tegelijkertijd afgeworpen, zodat de vogels enige tijd het vliegvermogen moeten prijsgeven. Hoe lang deze periode voortduurt vermeldt Cramp niet; bij de Fuut is dit drie à vier weken.

De vraag rijst vanwaar de zich na het broedseizoen in de Grevelingen ophoudende ruiconcentratie Geoorde Futen stamt. De Nederlandse broedpopulatie nam de laatste jaren wat in omvang toe tot 175 – 225 paren (Sovon 1987), zodat qua omvang de concentratie in het Nederlandse broedbestand na afloop van het seizoen in te passen is. De dichtstbijzijnde broedplaatsen zijn Voornes Duin, Moerdijk en vooral Ossendrecht, waar in de jaren 1986-1988 het aantal broedparen toenam van dertien tot tachtig paren, waarmee de kolonie in Het Groote Meer tot de grootste van Noordwest-Europa is gaan

Geoorde Fuut en Kulduiker (boven), beide met stookolie.
Haven Stellendam, winter 1975/1976.
Foto: G.L. Ouweneel

Plaats bij de Grevelingendam waar Geoorde Futen komen ruïen. Op de achtergrond de dijk van Overflakkee.

Foto: G.L. Ouweneel.

behoren. Ten noorden van ons land bezit alleen Denemarken een bestand van enige omvang. Geplaatst naast de aantallen die Meininger & Van Haperen voor de gehele Grevelingen opgeven, zien wij dat de Grevelingendamconcentratie slechts een deel omvat. Bult (1989) beschrijft een ruiconcentratie Geoorde Futen in het Markiezaat waar de laatste jaren tevens een spectaculaire aantalgroei vast te stellen viel (1983-1988 respectievelijk 7, 12, 33, 56, 152 en 102 vogels in de nazomer). Deze schrijver legt ook een verband tussen de toename van het broedbestand in Nederland en België en de ontwikkeling die de soort te zien geeft in de Delta. Het verblijf van Geoorde Futen bij de Grevelingendam is een fenomeen van later tijd dan de toename van de soort in het bekken na de sluiting van 1971. Ik sluit niet uit dat deze vogels als gevolg van de toegenomen watersportdrukte op de Grevelingen, zich genoodzaakt zagen uit te wijken naar de nog redelijk stille lokatie bij de Grevelingendam. Na afloop van de rui, later in het najaar, wanneer ook de watersport zijn biezen heeft gepakt, kunnen ze zich dan weer over het bekken verspreiden, deels om te overwinteren.

Hoewel Cramp vermeldt dat de Geoorde Fuut voornamelijk overdag zijn voedsel bemachtigt, vond ik geen aanwijzingen dat specifiek tijdens bepaalde etmaalperioden nadrukkelijk werd gevoerageerd. De aantallen konden op opeenvolgende waarnemingsdagen variëren, zodat de vogels zich waarschijnlijk verder de Grevelingen op begaven, wellicht onder invloed van verstoring of onstuimig water. Geoorde Futen voeden zich, afhankelijk van het seizoen, met insecten, larven, week- en schaaldieren en kleine vis, wel-

■ G.L. Ouweneel, Lijster 17, 3299 BT Maasdam.

ke prooien vanaf de oppervlakte respectievelijk duikend worden bemachtigd.

De toename van de Geoorde Fuut na de sluiting van de getijdenwateren in Zuidwest-Nederland past in het beeld van de aantalsgroei van visetende vogels ter plaatse. Samenwerkende overheidsdiensten organiseren sinds het begin van de jaren zeventig systematische vogeltellingen in het gebied, waarvan de resultaten en interpretaties in een ontzag afdwingende reeks nota's werd gepubliceerd, het meest onder auspiciën van de Deltadienst van Rijkswaterstaat. Ter vergelijking worden dan vaak beide eerdergenoemde integraaltellingen van vóór de zeegatsluitingen aangehaald. Bij interpretaties en conclusies moet de kanttekening worden geplaatst dat er een verschil is in beschikbaar onderzoeksmateriaal tussen beide tijdvakken, nog afgezien van de verschillen tussen toen en thans in de bereikbaarheid van de gebieden en telmiddelen.

Summary

A concentration of moulting Black-necked Grebes *Podiceps nigricollis* on the Grevelingen

From July 1983 up till and including 1988 observations were made on a flock of Black-necked Grebes on the eastern part of the Grevelingen, Delta area. The first Black-necked Grebes arrive there in the course of July. They leave the location late in autumn. No Black-necked Grebes were observed during winter on the location.

A maximum of 116 birds were counted on 27 August 1988. Moulting of Black-necked Grebes on the place was confirmed in 1988.

A considerable increase of fish-eating birds in the Delta area has been determined after the closure of the big estuaries. Probably the Black-necked Grebes gather in the eastern part of the Grevelingen for moulting and spread out over the Delta for wintering.

LITTERATUUR:

- Bult, H. (1989): Duikers en futen in het Markiezaat. Rapport Vogelwerkgroep Bergen op Zoom.
- Cramps, S. & K.F.L. Simmons (eds.) (1977): The birds of the Western Palearctic, I. Oxford University Press, Oxford.
- Lebret, T. (1962): De vogels van het Veerse Meer. Het Vogeljaar 10 : 337-344.
- Meininger, P.L. & A.M.M. van Haperen (1988): Vogeltellingen in het zuidelijk Deltagebied in 1984/85 - 1986/87. Rapport Rijkswaterstaat en NMF.
- Ouweneel, G.L. (1985): Overzomerende Roodhalsfuten *Podiceps grisegena* op de Grevelingen. Limosa 58 : 74 - 75.
- Saeljls, H.L.F. & H.J.M. Baptist (1976): Vogels Grevelingenmeer. Deel II. Ontwikkelingen vogelstand in een zout meer van 1971 - 1975. Nota 76 - 31 van de Deltadienst afd. Milieuonderzoek.
- Sovon (1987): Atlas van de Nederlandse Vogels. Almelo.
- Wolff, W.J. (1967): Watervogeltellingen in het gehele Nederlandse Deltagebied. Limosa 40 : 216 - 225.